

Atyafiságos üdvözlettel

Pordány Sarolta beszélgetése Menyhárt Ferenc és Zsiros Mária könyve kapcsán a szerzőkkel és Mátyus Aliz falukutatóval

Cecei gyökerekkel rendelkező szerzők, dr. Zsiros Mária és dr. Menyhárt Ferenc komoly szociológiai kutatás során jutottak el Cece társadalmi keresztmetszetének vizsgálatához, hiszen a történeti felgöngyölítés során egyre több településinformációhoz jutottak mind a fejlődés, mind pedig a tárgyi értékek tekintetében – mondta róluk egyik könyvbemutatójukon Farkas Lajos, a dunaiújvárosi Intersica Múzeum igazgatója. A könyv előszavában prof. dr. Horváth János megfogalmazása azonban több településre is vonatkozhat: „A helyiekről szóló mesében, az országban bárhol élő ember talál neki szóló tanulságot, ahogy minden igazán jó mesében...” A könyv

az ország falvaiban megannyi feltárásra váró, építő történet létezésének tudomásul vételére és megmentésére ösztönöz.

Pordány Sarolta: Beszélgető társaim Menyhárt Ferenc és felesége, Zsiros Mária, akik a maguk módján teljesen egyedülálló, rendkívüli monográfiát készítettek Cecéről, valamint Mátyus Aliz, a Szín – Közösségi Művelődés felelős szerkesztője, aki évtizedek óta dolgozik a falukutatás területén, és munkásságáért nemrég magas állami kitüntetést kapott. Mindhárman rendkívüli emberek, a hazai vidékfejlesztés ügyének elkötelezettjei, szakértelmüknél, munkás-

ságuknál fogva kiemelkedően képviselik ennek a szakmának a helyét, szerepét. Egyrészt arra vállalkoztunk, hogy elmondjuk, hogyan született meg ez a könyv, másrészt, arra, hogy ennek kapcsán kissé beletekintsünk a vidék mai problémáinak néhány szegmensébe.

M. A.: Hadd vágjak bele a közepébe! A könyv olvastán több kérdésben nagy kíváncsiság alakult ki bennem. Először is nagyon érdekelné, hogy megmondható-e, hogy ma Cecén kik a meghatározó emberek?

Zs. M.: Igen! A gazdasági erejüket tekintve meghatározó emberek a 70 hektárnál több saját földtulajdonnal rendelkező gazdák. Viszont, ha társadalmi téren, életmód, kultúra, vagy netán az erkölcs szempontjából kérdezed, nem találtunk olyan személyt vagy réteget, amelyik meghatározó lenne. Az értelmiségiek nagyon érdekes helyzetben vannak. Engem különösen izgat az értelmiségnek az a bizonyos „fáklya szerepe”. A faluban sok felsőfokú végzettségű ember van, köztük számos frissen képzett fiatal. Főként a pedagógusok azok, akik ezt a fáklyalángot viszik. De vannak agrárvégzettségűek is, akik szakmailag neki-nekilendülnek a modernizálásnak, de kevés sikerrel járnak, és mértékadónak nem számí-

tanak. Nem ritkán segéd munkát végeznek apjuk gazdaságában. Ilyenkor elgondolkozik az ember, hogyan és mikor térül meg a tudástökébe befektetett pénz?

M. A.: És van olyan ember a faluban, aki motiválná azokat, akikről feltételezhető, hogy fontos hatást tudnának kifejteni? Van-e olyan ember, aki érzékeli a falu helyzetét, és tudná, hogy kiket kellene aktivizálni?

M. F.: Éppen ez foglalkoztatott bennünket is, amikor elhatároztuk, hogy csinálunk egy kutatást Cecén. Előzetesen már nagyon sok olyan információhoz jutottunk, ami alapján elkezdtük keresni, hogy miért elmaradt ez a térség. Pénz? Talajviszonyok? Infrastruktúra? Logisztika? Aztán kiderült, hogy ezek mind megvannak, az elmaradottság inkább emberi problémákra vezethető vissza: tudás-, magatartás-, együttműködésbeli zavarokra. Nem nevelődött ki még egy olyan szintű, a falut jól vezetni képes csapat, a középkorúakból vagy akár a most végzett fiatalokból, amely ezen a problémákon gyorsabban úrrá tudna lenni. Nem mondom azt, hogy az elmúlt tíz évben a falu vezetésében ne lettek volna diplomás fiatalemberek. De olyan mértékű a hátrafele tekintetés, hogy az már ezeket a fiatalokat gátolta, visszafogta. Azok a fiatalok, akik ugyanazt az egyetemet végezték, egy kollégiumi szobában laktak, ma nem működnek együtt! Az együttműködés zsigeri elutasítása miatt messze kerültek egymástól, és ez rányomta a bélyegét az elmúlt tizenöt évre. Az előző társadalmi rendszerből hozott szellemiség, a földet elosztásának módja, a kapitalista gazdálkodási tudás és szemlélet hiánya egyszerre érzékelhető, a földhöz egyébként nagyon jól értő embereknél. Tudnak termelni, de gazdaságot szervezni, értékesíteni most tanulnak. Ez nagyon jól meglátszik a tőke működtetésének hatékonyságában. Megtermelik a kiváló cecei paprikát, a cecei dinnyét, csak nincs mögötte marketing meg összefogás. Én most elsősorban a gazdasággal kapcsolatos össze az együttműködést, vagy az együttműködés hiányát. De a kultúra része az is, hogy hogyan tanulnak egymástól, segítik-e vagy éppen akadályozzák egymást a piacon.

M. A.: A meghatározó, a fontos emberek hiányát én a '60-as években kezdődő elvándorlásnak tulajdonítom. Jobb híján elindultak az emberek a falvakból, Cecéről is, a városokba munkát keresni. Olyan családok mentek el kényszerből, szükségből, akik meghatározók lehetnek volna. A falvakhoz való viszonyt az országban az a vezetői hozzáállás jellemezte, amit egyszerűen fogalmazva a falu leépítési hulláma követett. A munkásság soraiba való beállításuk viszont a legalacsonyabb presztízsű területekre történt.

P. S.: Igazad van, de itt egy fontos, új szemléletű dolog is van. A szerzők egy újabb generáció szemszögéből vizsgáldták, az elmúlt 30 évet tekintették át, és amit mondtál, azt már tényként, történelemként kezelték. Azt vetették fel, hogy ez egy halmozottan hátrányos kistérség – az újabb szempontok szerint. Tehát nem a történelmi részből vezették le a Mária-ék az állításait, hanem abból a modern kérdéssel felvetésből, hogy miként kezeli most az új vidékpolitika ezt a térséget, és hogyan kerülhetett ilyen helyzetbe? Kulcskérdés az is, hogy vajon miért ragadt rajta ezen a településen hátrányos helyzetű település jelző.

M. F.: A sorok között ott van erre is a válasz! Az 50-es, 60-as éveket követően három generáció nőtt fel. Mi azt kerestük, milyen sérülések következtek be, és mik az okai. Sok mindent vissza lehet vezetni oda, amit az egyik nagygazdánk, akinek a nagyapája kulákként be volt börtönözve, úgy fogalmazott meg, hogy neki a vérében van a föld szeretete. Sok dolgon mentek azóta keresztül, de nem sikerült új életet kezdeniük. Minket is meglepett, hogy a beszélgetések során senki sem emlegette azt a fájó, bántó, családokat, embereket tönkretév időszakot. Próbálják a helyzetüket javítani, és menni tovább az úton, a sok bicebócaság dacára is.

Zs. M.: Van az emlékezetben is egy törés, és van egy nagy, generációk közötti törés is. A mi könyvünkön messze túlmutató kérdés, hogy miként tudja az ország kezelni az emlékezetét. Ide tartozik a kulákság ügye, az egész térszervezés, hogy ott hányan, hogyan sérültek, egymást hogy

bántották, kik, mit őriztek meg ebből mostanáig, hiszen azért itt olyan családok vannak, akik nagyon régóta ismerik egymást. Ez is egy olyan dolog, olyan sajátossága a mai Magyarországnak, amit nem szoktak érteni más országokban, ahol nem voltak a miénkhez hasonló törésvonalak.

M. F.: A ceceiek más háttérű családok, mint a *Puszták népében* az Illyés Gyula által leírtak. Azok cselédek voltak, irányított emberek, míg ez a falu mindig is kiemelkedett ebből a térségből. Itt mindig magántulajdonos emberek dolgoztak. Rengeteg kereskedő, iparos, rengeteg földműves. Mindig saját maguknak kellett megtervezni az életüket, a családot, a következő évet, mit termelnek, hova adom el, mit csinálók. És úgy érzékeljük, hogy talán egyre tudatosabban akarják, hogy a régihez hasonló, kiemelt, jó tudású emberek legyenek. Nem vágnak például, alkatrész-összeszerelő vagy kuplungcsavarozó üzemre. De arra vágyunk, és meg is valósítják előbb-utóbb majd, hogy a termékeiket feldolgozzák. Csak lassan megy! Az ősök, akik a szakmát hozták, azok sajnos eltávoztak. Az újak meg nem tudták azt továbbvinni, mert közben kimaradt negyven év, amikor nem adták át a tudást. Bejött a kapitalizmus, és a versenyhez nem elég a meglévő muníció.

M. A.: Abban a faluban, amit én Zemplénben vizsgáltam, nem voltak nagy földbirtokok, de volt a tulajdonosok között egy nagyon egészséges kis rivalizálás, mert elsőnek lenni az egyformák között, az mindenki számára tekintélyt jelentett. Ez vajon miért nem volt jellemző Cecére? Egy faluban lényeges dolog, hogy a valamit tudó emberek össze is tartsanak.

Zs. M.: Ez Cece szülöttének, Horváth János professzornak, az országgyűlés korábbi korelnökének emlékei között jött elő. Ő elevenítette fel számunkra, hogyan mentek a fehérvári piacra még a '20-as, '30-as években az akkori gazdák, akik útközben beszélgettek, egymás szekerére átültek, együtt ballagtak, egy helyen szálltak meg. Ha valamelyik egy jobb módszert tudott valamilyen munkát végzésére, nem tartotta meg magának, szívesen átadta a többieknek. Legyen az akár metszési vagy oltási tuda-

forrás: duol.hu, fotó: Zs. E.

mány. Nem irigykedett. Ez mostanra megszűnt.

M. A.: Hogy lehet, hogy egy falun belül nem érzik az érdekeik közöségét? Kizárólag az ő érdekük lenne, hogy kialakítsák maguk körül azt a hálózatot, amely a termékek feldolgozásával, eladásával tud foglalkozni!

M. F.: A dicséret hangján szólnék róluk. Bár mostanra még nem jutottak el a csúcra a piaci ismeretekben, de azért azt tapasztaltuk, hogy a földművelési technológia ismeretében viszont igen. És nem kis dolog lesz az, ha kulturális területen is változni fognak. A 2800 fős faluban, amikor ennek a könyvnek a bemutatója volt, 149 fő jött el, a kultúrház tele volt. Ők adták az irodalmi műsort: nyolcvanhat éves hölgy mondott verset, a tizenkét fős katolikus női énekkar adventi és népdalokat énekelt, a 8. osztályos gyerekek szavaltak. Ünnepvolt a könyvbemutató. Nem hajtotta oda őket senki. Ott voltak, érdekli őket, szeretnének változtatni. Ez a könyv egy lámpás, azt, amit leírtunk, ők mondták el.

M. A.: Éppen azt akartam mondani, hogy a könyvnek az egyik legnagyobb érdeme ez az erős szemléletformáló hatása lehet. Nagyon érde-

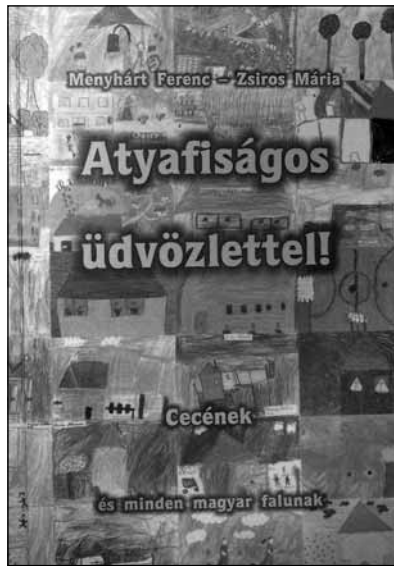
kelne engem, hogy Cecén sikerült-e a megjelenés óta valami beszélgető közösséget kialakítani azok körében, akik fogékonyak a könyvben megjelent szemléletre, akik által az ismereteket tágabb körben tovább terjeszteni lehetne?

P. S.: A könyv alkalmas arra, hogy beszélgetések induljanak el szerte az országban azoknak az embereknek a részvételével, vezetésével, akik valóban érdeklődnek arról, hogy mi van a vidékkel. A szerzők nemcsak beszélnek a problémákról, hanem valóban akarnak is tenni valamit. Éles kritikát fogalmaztak meg „minden magyar falu” számára: a volt szocialista országokban kialakult „új világ” életstratégia-váltást követel meg. Nagyon nehéz település-lélektani helyzet az, amikor egy falu mindennapi életét, történetét kritikusan feldolgozzák és azt le is írják. Önmagában is érdekes, hogyan reflektálnak nap mint nap a leírtakra a településen élők, például a boltban vagy máshol, ahol beszélgetnek róla. A leírtaknak természetesen van egy érési ideje, éppen úgy, mint a fákon a gyümölcsnek. Arra is idő kell, hogy eljusson az információ ahhoz is, aki nem olvasta a könyvet, hanem csak a szomszédától hallott

róla. Érdemes lenne olyan programot indítani, amit a Nemzeti Művelődési Intézet, de akár a Budapesti Művelődési Központ is, mint módszertani intézmények, szakmailag támogatnak, sőt pénzügyileg is finanszírozzák a vitasorozatot, hogy a konzultációt életben lehessen tartani. Úgy kellene a folyamatot szervezni, olyan jelentős mérföldköveket kellene kijelölni, hogy ne ülhessen el a megoldások keresése. Itt a szembenézés csak elkezdődött. A helytörténeti hagyományok felkutatásához, feldolgozásához már szinte minden település eljutott. Politikailag generált értéktárak is készülnek. De idáig még senki nem jutott el a kutatásokban. Mit jelent szerintem az „idáig” szó? Azt, hogy ti szerzők *megragadtátok a gazdaságfejlesztési folyamat hiányosságait közgazdasági, piaci szaktudással*. Ez a szemlélet, amit ők képviselnek, nem nagyon van jelen a vitákban. A szerzők a könyv utolsó fejezetében, a jövőről, a kiútról értekeznek. Itt nem kevesebbet javasolnak, mint a teljes szemléletváltást és ehhez módszertant is kínálnak Cecének és minden magyar falunak: a hit, a remény és a szeretet ősi esz-köztárának elővételét a „ládafiából”, és tisztán kimondják, hogy ezekre építve

ma már modern üzemszervezési, kereskedelmi módszertárra is szükség van a falvakban.

M. A.: Ennek alapján kérdezem, hogy nem lehetne-e a fiatal gazdák közül egyet vagy kettőt kiválasztva segíteni abban, hogy a könyv egy-egy számukra tényleg fontos témaköre a sajátjukká váljon, hogy el tudjanak kezdeni gondolkodni arról, s egyszer majd ők legyenek a gondolat terjesztői. Én most, Pápán *Szélesvíz* címmel megalapítottam egy folyóiratot. Úgy határoztam, hogy vagy pápaiak írnak bele, vagy a téma lesz pápai vonatkozású. Azt gondoltam, hogy a félévenként megjelenő folyóirattal elmegyek a kisközségekhez, amelyek tagjai ismerik egymást, akik között azokról a témákról fog folyni a beszélgetés, amelyeket bemutatok a folyóiratban. Minden számhoz diák pályázat kapcsolódik, témája a lapszámban szereplő, a diákok számára legérdekesebb írás, ami érdekeltté tudja tenni őket. Sikerült az első szám anyagaiból, szövegéből színpadképes produkciót csinálni, ami érdekli a várost. A következő számból is készülünk ilyen csinálni. Azt mondom, hogy muszáj mindent a személyes hatásra, személyes találkozásra, személyes területekre koncentrálni. Ma az hat, ami személyes. Az ismerős, a hiteles ember hat a másik emberre, és képes motiválttá tenni őt. És minden ezen a ponton dől el! Aki egy jó beszélgetésben a saját közösségén belül új státuszba kerül, számítani lehet rá a továbbiakban. Ő lesz az, aki a saját közegében mozgatni fog tudni valamit. Érdekelt, hogy ezt tegye. És ha saját körében, a saját érdekében mozgat valamit, az biztos, hogy működőképes is lesz. A tanárok között is kezdeményezni fogok lapbemutatót. Kimondanák egymás előtt, egymásra hatva, hogy mit tartanak ők fontosnak, a gyerekek nevelése tekintetében, a város, a falu szempontjából. Végigjártam már a folyóirattal a Pápa környéki falvakat. Azt kérdeztem, mi jelenti a megtartó erőt a diákoknak, hogy iskoláik után vissza tudjanak jönni, kötődni tudjanak, hátterük tudjon maradni a falujuk, a városuk. Mit gondolnak, mi az a falu, a város múltjában, amit úgy tudnak kiragadni, hogy érdemleges téma lehessen egy szülői értekezleten. Itt

van ez a könyv, ami számtalan ilyen kérdést felvet. De ugyanezt a beszélgető helyzetet ki lehetne alakítani az egyházi közösségekben is. Fontosnak tartok olyan beszélgetéseket, amelyek keretében az ember, aki ott részt vesz, kiválasztódhat, mert a beszélgetés alatt kiderül számára, hogy ő melyik dologban tudna speciálisan részt venni, majd azt tovább működtetni.

Zs. M.: Mit is mondasz ezzel? Ajánlasz valamit, most, amikor fontos lenne a személyes kapcsolat megerősítése az emberek között, mert vannak, akik azt hiszik, hogy elég facebookolni! Igen, a személyességnek kell visszajönnie. Ha az ember megfogja a másik kezét, az már egy üzenet. És amit mondasz, ezt úgy lehet lebontani, hogy mindenki találjon magának benne valamit, ami ő, vagy amit ő vihet tovább. Úgy is, hogy amiről ő mesél otthon, vagy ha egyetemre jár Pécsre, akkor a pécsi egyetemista társának. Azt is, hogy semmilyen más helynél nem alább való ez a Cece. De talán addig, amíg csak egy könyv van, amiről az anyjától hall vagy látja a boltban, de nincs inspirációja, hogy megvegye, addig nem is alakul ki véleménye róla. Nagyon jó gondolat, hogy valahogy bele kell menni a rendszerbe, valahogy ösztönözni a nagy közösséget a kisebb közösségeken keresztül. Kulcsan, ahol lakunk, stratégiát csináltunk a falunak. Ilyen ott még a honfoglalás óta nem volt. Ugyanígy, a gazdász szemével. Nagyon nehéz a vállalati módszertant egy ilyen közösségre átvinni! Mostantól, ott a fa-

luban, ugyanezzel a módszerrel lehet operálni majd: kinek-kinek legyen valami a sajátja, hozzáadott kis munkája, öröme, találkozzon egy másik emberrel, aki szintén ott lakik, akit addig nem ismert, legyen köze ahhoz a stratégiához! Mindezekre nincsen lehetőség, ha nem találkozunk egymással személyesen.

P. S.: Visszatérve Cecére, én teljesen egyetérték azzal, amit a szerzők a könyvben mondtak, hogy Cece egy kereskedő falu. A versengés benne van a vérünkben. Cecén standok vannak az út mellett, sok család hosszú évek óta ebből él. Nos, ők azért egymással keményen versenyeznek. Tradicionális. Vannak karizmatikus emberek, akik az egyházakhoz, a termeléshez, a helyi tudáshoz kötődnek, azt képviselik. De van olyan időszak, amikor kevés ilyen karizmatikus személyiség van egy településen, mert például nagyon megoszlik az értékrend vagy a megkívánt szereplehetőség.

M. A.: El kéne vinni őket egy olyan településre, ahol van egy jó polgármester, és akkor meglátnák azt, hogy mit jelent a falu szempontjából, ha jó polgármestere van. Azt gondolom, ma már meg lehet választani olyan embert is, aki ért a dolgokhoz, akkor miért kell megválasztani olyat, aki nem ért? Én most koordinátorokat vittem hat megyébe, ahol én ismertem a polgármestereket, és megmutattam nekik, hogy mit jelent az, amikor egy ember ért valamihez. Régen, a paraszti társadalomban a mintakövetés volt az áthagyományozás alapja, és bárminek az átvételére az apa tanította meg a fiát, az anya a lányát. Ez mind minta alapján történt. Ma sem megy másként. Egy kétezer-valahány fős településen kell, hogy legyenek karizmatikus emberek. Nem tudunk róluk, nem szerepelnek, elégük volt az életből, elégük volt a velük történetekből, de meg lehet találni azokat az embereket, akik újra mozgásba tudnak lendülni. Nektek az nem lenne nehéz megtudni, hogy kik azok az emberek, akikben megvan az affinitás, hogy másokkal közösen feldolgozzák a fontos kérdéseket.

P. S.: Én azt kérdezem, szabad-e kívülállóként beleszólni, és ha igen, milyen szinten egy település életébe?

M. A.: Nem bebeszélésről van szó, hanem hatásról. Hát nem az egy felnöttekkel foglalkozó embernek a dolga, hogy olyan értékeket erősítsen meg, ami annak az embernek és annak a közösségnek érdeke? Amíg az emberek tudták, hogyan kell vezetni őket, és mi kell ahhoz, hogy erre egyesek alkalmasak legyenek, például olvasókörök voltak, amíg pontosan tudták, hogy mire jó, ha hallgatnak, és kit kell hangadónak és érdekeik képviselőjének választani, addig a települések – ebben az értelemben – maguk is erősek voltak maguk. Addig másképpen kellett, ha kellett, kívülállóként tenni értük valamit. De a világhatalmak és más kívülállók sorozatos döntéseinek következtében, figyelembe véve az előző rendszer évtizedeit, be kell látni, hogy regenerálódási folyamatra van szükség ahhoz, hogy újra fejlődés indulhasson meg. Így és ezért van és lehet értelme ma annak, amiről Mária úgy beszélt, hogy fáklyának kell lenni. Világítani, hogy mindenki pontosan tudja, hogy milyen nehéz volt neki korábban, hogy mitől volt nehéz, és büszke lehessen rá, hogy tisztességgel végig csinálta. És akkor mindenkinek visszajön az életkedve, ha akarja. És ezért fontos a kívülről jövő hatás! Mert belülről ez az erő nem mindenhol tud magától akumulálódni.

M. F.: Ennek a könyvnek a kapcsán én nem szeretnék belemenni a falu irányítási dolgaiba. Tudniillik az elmúlt tizenkét évben mi nem tapasztaltuk azt, hogy például a falu első embere ne lett volna fáklyavívő. Az volt. Tizenkét éven át megválasztották. Egy szerepbe belenőtt, ügyes fiatalember volt. Második ciklusban országgyűlési képviselő, harmincöt falu van most rábízva. Ebben az esetben azt mondanám, hogy Cece az elmúlt tizenkét évben nagyon jó vezető kezében volt. Nagyon sok mindent megcsinált. Tudunk olyan településről, ahol húsz éven át olyan embereket választottak meg négyet-ötöt, mint a régi földesúr. A módszerük az volt, hogy oszd meg őket, és uralkodj rajtuk. Most ősszel jött rá először a lakosság nagy része, hogy ma már a választást komolyan kell venni. Az új csapat a lakossággal közösen gondolkodik a település jövőjéről.

Zs. M.: Én újra hangsúlyoznám, hogy van karizmatikus személy minden faluban. Persze jobban meg kellene vizsgálni, hogy a karizmán mit is értünk. Például egy olyan formátumú egyéniséget, mint Illyés Gyula volt, aki ha egyszer valamilyen kérdésben megszólalt, amíg élt, mindenki oda figyelt, oda kellett figyelni rá. És ha más érvünk nem volt egymással szemben, akkor azt mondtuk, hogy Illyés nem ezt mondta! És akkor egy kicsit megszegyenült az ember, mert tényleg, volt egy olyan mértékadó személy, akinek, legalább is egy szinten túl, nem lehetett nem figyelembe venni a véleményét. Ilyen értelemben karizmatikus személyt nem találtunk. Írjuk is, hogy mindenkitől megkérdeztük, hogy ki az, akire felnéz a falu? Ki az, aki itt mértékadóknak számít. Volt igazából két-három személy, akit kiemelhettünk. Vannak néhányan, akik a szakmai vagy a föld művelésében tanúsított okosságuk, vagy a termelékenységük miatt jók. Nekem az a rögeszmém egy ideje, hogy mi itt Magyarországon valahogy úgy vagyunk, mint Amerika az 1800-as évek végén. Mindenki jött valahonnan, kezdetben egyenlők voltak, aztán kezdett a társadalom strukturálódni. Nagyon lassan kialakult, hogy, miért vindikálhat magának valaki a társadalomban több privilégiumot, jogot. Akkoriban mondták, hogy csak az első millióm eredetét ne kérdezd, utána már tisztességes vagyok. Nos, ugyanilyen állapotban lévőnek érzem én a mai magyar társadalmat. Még most gyűjtjük az első millióinkat. És a következő generáció, a gyerekeink már kicsit tisztességesebbek lesznek, a következő pedig már megkérdőjelezhetetlenül az lesz. Nem kell türelmetlenné lenni, mert most alakul ki ez a rétegződés. Nem úgy, hogy valaki kimondja, hogy legyen középosztály és lőn! Ma nem tudjuk megmondani, hogy miért van az egyetemi tanárnak csak egy 20 éves Corsája és miért jár más hatos sorozatú BMW-vel meg félkilós aranylánccal. Ezeket most kell átelnünk, és türelmetlenné vagyunk, vagy értetlenül állunk sokszor a rétegződés állapotával szemben. Ezt szerintem nem lehet gyorsítani. Valamikor a 90-es évek elején hittem benne, hogy lehet. Akármerre járok, mindenhol

azt hallom, hogy akkor rengeteg civil szervezet keletkezett. Mindenki tenni akart valamit. Mindenki hitt abban, hogy ha ő hozzáteszi a magáét, akkor az a falu vagy az a terület jobba válik. És akkor zutty, egyszer csak kezdtek elhalni, és most már meg se mozdítja senki a kezét a községért. De ha megmozdítod, akkor azt vágják a fejedhez, hogy mit kerestél vele, mennyi pénzt kaptál a pályázatból stb. Rájöttem arra, hogy nem lehet gyorsítani. Végig kell menni ezen az úton!

P. S.: Mert ez érlelődés, egy érlelődési folyamat számtalan apróbb-nagyobb döntéssel.

Zs. M.: Igen. Pillanatnyilag talán meg tudjuk győzni egymást, hogy igazam van, az egyik példa alapján. Holnap találkozunk egy másik példával, és megingunk abban, hogy amit tegnap mondtunk, igaz-e. Tehát ez a kötelező pálya. Ugyanazt a szerves fejlődést valahogy végig kell járni, amit végig járt a nyugati világ. Ezért nem ért meg bennünket a Nyugat sok tekintetben. Sok módszert átveszünk tőlük, ami náluk is lassan, lépésről lépésre fejlődött ki. Tanítom, hogy Taylor hogyan ismerte fel a maga nyomorúságos helyzetében a vállalati szervezésnek azt a módját, mikor végül az embereket leültette a munkapad mellé, odavitette hozzájuk a munkát, és nem az emberek szaladgáltak a műhelyben. Egyáltalán, a munkát meg kell szervezni. Ez úgy történt ott, hogy látta milyen zűrös város és pocskoló a termelés. Majd aztán jött a *human relations* korszaka, belátták, hogy nem lehet az embereket kizsákmányolni, hogy legalább tenni kéne valamit azért, hogy jobb legyen a közérzetük a munkahelyen. Fel kellett ismerni, hogy az emberek azért nem dolgoznak, mert kedvetlenek, nincs ösztönzés, nincs emberi hang. És utána jött a magasabb szintű, stratégiai megközelítése az emberi erőforrásnak. Mi meg egyből a stratégiai emberi erőforrás menedzsmentet erőltetjük annak a szerencsétlen, felkészületlen vállalkozónak, aki még a taylori szintig sem jutott el, szervezni nem tud, vezetni sem.

P. S.: Térjünk vissza Cecére. Hogyan lehet egy mezőgazdasági munkát megszervezni ahhoz, hogy a piacra ki lehessen vinni a terményeket? Itt

családi gazdaságok vannak. Képzeliük el a munkaszervezeteknek azt a szintjét, ami szükséges lenne a hatékonysághoz! Hogyan lehet ezt egy családi gazdaságba bevezetni? Azt is látom, hogy vannak családok, amelyeknek már kezd jól menni, és a generációk együtt maradtak. És valójában azoknak a családoknak megy igazán jól, ahol együtt maradtak, és a gyerek visszatért a tanulmányai után a faluba, a közös gazdaságba. A legnehezebb kiosztani a munkát, illetve azt jól megszervezni, és elhíttetni a fiatalokkal, a gyermekekkel, hogy jobb, ha ott maradnak a családban, mintha elszakadnak. Először maguk akarnak boldogulni, aztán megint visszatérnek – a család felbomlása, majd újraépülése, ami nagyon-nagyon furcsa.

M. F.: Ez fölvetődött olyan szempontból, hogy most az ősök – a '60-as években született emberekről van szó – összegyűjtöttek, mondjuk 70 hektár földet. Van három gyerek. Kezdetben mind a három gyerek valahol be volt vonva a rendszerbe. Elvégezték az egyetemet, és háromfelé akartak menni. Az egyik el akart menni, orvos lett, a másik külföldön akart szerencsét próbálni. Kié lesz a vagyon? A 70 hektár pillanatok alatt háromfelé osztódott. A régi rend szerint, még a második háború előtti időszakban, egyikük, általában a legidősebb továbbvitte a gazdaságot, és ő kifizette a többi. Most ez sem törvényileg, sem a hagyományok megtartásával nincs szabályozva, érezhető, hogy lelkiileg okoz problémát a megoldatlanság.

P. S.: Ezek a nagy, sorsdöntő kérdések!

M. F.: Ezek a nagy kérdések, és amit Mária mondott, az iparra is vonatkozik. Mondjuk egy autószerelő műhelyben öten vannak. Hát, ott sem egyszerű szétosztani munkát. De a mezőgazdaságban, tekintettel a területre, az időjárásra, még bonyolultabb. Az a tudás elveszett, mert három generáción át nem használták, hogy február 23-án borsómagot vetünk, ezt te csinálod, iderakod, odarakod. Most éppen ezért ezt újra kell tanítani. Amíg ez nem alakul ki, addig veszteség van.

Zs. M.: A mai gazdálkodók hozzáállása olyan, mondhat nekik bárki, bármilyen tudást, csak azt hajtogat-

ják, hogy pénzt hoztál-e, mert én is tudok mindent. Könnyebb az olyan embert felvilágosítani, aki már tapasztalta, hogy bizonyos ismeretek mennyire megnövelik a termelékenységet. A példák erős hatásúak. Addig a hályogkovács módszerével dolgozik, nagy magabiztossággal. Láttam ilyesmit, vállalkozókat tanítottam. A képzéssel épp csak rést lehet ütni a gondolkodásmódon, a megszokásokon. Ismerek egy embert Békés megyében, aki meliorációs rendszereket épít. Ő például fölismerte a saját vállalkozásában, hogy nem kifizetődő a rokonokat alkalmazni, mert nem dolgoznak, csak pénzt akarnak kapni, és rontják a morált a vállalkozáson belül. Ez a felismerés már egy lépés előre! Rájössz, hogy nem az unokatestvéreidnek teremtetted a vállalkozásodat, hanem azért, hogy az egy jövedelemtermelő, működőképes szervezet legyen. Ez az ember csinált egy tehetséggondozó alapítványt Delta néven, a Dél-Alföldi Tehetséggondozó Alapítványt. A középiskolásokat Amerikából vásárolt módszerrel teszteli. Kiválasztja a jókat, akik vezetésre termettek, és ezeknek tart egy nyári akadémiát a saját pénzén, meg támogatásokból. Ebből neki személy szerint nincs haszna, csak viszi a pénzét, de nagyon jónak tartom, hogy vannak ilyenek, akik vezetőket akarnak nevelni. Ezek a szerves fejlődésnek a pici, de nagyon fontos állomásai. A te dolgod, hogy holnaptól másképpen legyen! Ezt nem lehet előírni előírással meg rendelettel, de még oktatással sem!

M. A.: Te az egységek felől közelítesz, én pedig azt figyelem, hogy néz ki ez a helyzet egy-egy ember szempontjából, hasznosult-e az ő tapasztalatuk? Mit tud ő tenni? Azok az igazságok, amelyek egy társadalomfejlődésre érvényesek, ebből a nézőpontból egy kicsit más módon vetődnek fel. Igen, másképpen kell hozzáállni a termeléshez holnaptól! Álljanak hozzá így a fiatalok! Legyen szakértelmük! De tudják-e mindazt az öregektől, amire ráépüljön, amiből kialakuljon az más hozzáállás? És ha van Cecén öt-hat-nyolc olyan ember, vagy akár kettő, aki megéli tapasztalatait hasznosulásának az élményét, azt, hogy hasznára van a falujának, hasznára van a családjának, mert

tud valamit, akkor ezzel mozgalmat teremthet. Hatvan éves vagyok meg hetven éves, de én még a világ hasznára tudok lenni. Ha a nagymamához nem mennek el az unokák, mert már csak a számítógép előtt akarnak ülni, a nagymama viszont tapasztalatlából tudja, hogy ha az unokájával beveti azt a két-három méteres sort retékkel, akkor menni fog hozzá az unokája. Mert védeni kell a kultúrát az ezerszer életképesebb gazdától! És látni lehet, hogy amit én vetettem, kihajt, cseperedik. Egyszer csak kilátszik, és azt a kis piros valamit kihúzhatja a földből. Az ő retkét! Csokorba foghatja a kis kezébe és viheti a testvéreinek, szüleinek. Lehet ennél nagyobb öröm egy gyereknek? És micsoda boldogság a nagymamának, hogy visszakapta az unokáját! Ilyen egyszerűen. Melyik nagymama nem veti el akkor azt a retékmagot? Mindegyik elveti. És ha hisz abban, hogy az ő meséi érdekesebbek a tévénél, elég hozzá egy jó helyzet, egy karácsonyi, amikor a gyermek a várakozás izgalmában a nagymamánál olyan mesét hall, aminek nem tud meglenni a folytatása nélkül. Én is ilyen mesét hallottam a kocsmáros nagyanyámtól. Nagyon ismerte az életet, az embereket. Beleszötte a mesékbe a bátyámat és engem. Anynyira jók voltunk egymáshoz benne, hogy felkeltette iránta az érdeklődésünket. Én ezeket a dolgokat, az ember szempontjából a legfontosabbak között szeretem szem előtt tartani. És valaki minél öregebb, annál többet tud, és annál több tanulható el tőle. Ne haljanak meg az öregek abban a fájdalomban, hogy senki nem kíváncsi rájuk! Minden élet kincseshánya. Minden területen lehet szerezni ezer tapasztalatot. És jobb meghalni úgy, hogy az ember azt gondolhatja, tőlem ugyan rengeteg mindent elvettek, és én nem tudom talán azt adni a gyerekeknek, mint amit normális körülmények között adtam volna, de azért ott marad benne belőlem valami, amitől ő jobb. Vagy ami neki használható. És az unokában is ott maradok. Hiszen a retek ott lesz neki, minden tavaszon. Ezeket én fontosnak gondolom. Nem kell Illyés Gyulát találni, mert úgysem lehet. Ha Illyés Gyulák vannak, megmutatják

magukat. Ha meg tekintély kell, az mindig lesz, azt mindig megtalálják maguknak az emberek.

M. F.: Egyetértünk.

M. A.: Végül, hadd kérdezzek még valamit! E könyvnek nyilván hatása lesz Cecén, már hatása van egy következő munkában, amit Kulcson végeztek. De tudom, hogy különböző helyeken voltak és vannak könyvbemutatók. Mi jellemző azokra a helyekre, ahova hívnak benneteket? És hogyan tud hatni más településeken ez a könyv?

Zs. M.: Érdekes, hogy terjed a híre! A helyi újság megírta, hogy többször is volt könyvbemutatónk. És akkor így spontán módon sokan jelentkeztek, hogy hallották, és hol lehet megvenni a könyvet? Ilyen megkeresésekre tartottunk már több könyvbemutatót, és nagyon lelkesen fogadtak bennünket mindenütt. Ezek másfél, vagy még inkább két óráig is eltartó beszélgetések, ahol 40-60 ember szokott összegyűlni. Így jártunk Adonyban, Alapon, Dunaújvárosban, Iváncsán, Pusztavámon. Ami nagyon érdekes, hogy elküldtem egy nagynénémnek Hajdúhadházra, ami egy 23 ezer fős város, és a nénikém, aki hetvennyolc éves, azt mondta, hogy ez óriási! Olyan, mintha Hadházzal írtatok volna. Egy kicsit a téeszben másképpen volt, meg a cigányokkal nálunk sokkal nagyobb a probléma, de olyan mintha itt éltem volna át, amit írtatok. Most tudtam meg, hogy ugyanazt élték át ezek szerint a ceceiek is. Az adonyiak azt mondták, hogy annyira megfogta őket, mintha a saját sorsukat látták volna viszont.

M. A.: És úgy tűnik, hogy ezek a beszélgetések úgy alakulnak, hogy profitálnak az emberek belőle, szóval a magukra ismerésen túl valami használható belőle nekik is?

M. F.: Igen! Nem támadnak, érdekesnek tartják, mert őszintén elmondjuk, mert megkérdezik, hogy csináltuk, miért, hogyan viselkedtek az emberek. És valószínűleg profitálnak belőle. Nemrég a szentmisét követően Adonyban odajött egy házaspár hozzánk. A feleség közölte, hogy ő elolvasta már, és teljesen úgy érezte, mintha róluk szólt volna. És az, ami ebben hiányosság, azt ők is észreveszik magukon, látják, hogy mi az,

amin változtatniuk kell. Tehát szerencsés dolog volt odaírni a címébe, hogy „minden magyar falunak”, mert igazolódni látszik, hogy tényleg minden magyar falunak szól! Mózes példáját szoktam felhozni, mert úgy érzem, nekünk is végig kell küzdenünk negyven vagy ötven évet, amire majd az új generáció képes lesz az ígéret földjén dolgozni. Addig meg nem irigykedni kell, nem össze-vissza hőzöngeni, hanem segíteni egymást. Kicsi, pici téglánként, egy embert, meg a másik embert, meg a harmadikat meggyőzve segíteni, kitalálni azokat az apró, érdekes dolgokat. És ha majd a magyar falu tényleg jó lesz, magyar falu lesz, akkor beszélhetünk arról, hogy itt vagyunk a Kánaánban.

P. S.: Nagyon köszönöm a beszélgetést, nagyon-nagyon hasznos volt. Azt hiszem, hogy a könyvnek az a legnagyobb értéke, hogy elindítja a településeken az önreflexiót minden körben. Akinek nem hivatása, annak is szembe kell nézni a megfogalmazottakkal éppúgy, mint akinek esetleg napi munkájában kellene ilyeneken

gondolkodnia. Ad hozzá egy vázat, egy kvázi módszertant, mert a fejezeteivel a könyv jelzi azt, hogy milyen témákat érdemes végiggondolni egy településen. Ezért ismerhet rá mindenki magára, mert mindenkit foglalkoztat, hogy mi volt a téesz-szervezésnél, mi van a nagygazdákkal stb. stb. A könyv ehhez a végiggondoláshoz ad egy vezérfonalat. Hogy ez konkrétan Cecéről szólt, annak én személy szerint örülök, mert Cecén születtem, de gyakorlatilag bármelyik más településről szólhatna. Nyilván vannak specialitások, de az egésznek van egy olyan rendszere, koreográfiája, ami általános érvényű. Remélem, ez az írás is jelzi azt, hogy esetleg még kisebb körökben lefolytatható beszélgetések is milyen hasznosak lennének. Nagyon sok sikert kívánok a könyv szerzőinek, folytassák, folytassuk a megkezdett munkát!

M. A.: A könyv címe: Atyafiságos üdvözlettel. Írták Menyhárt Ferenc és Zsiros Mária, Cecének és minden magyar falunak. Köszönöm, hogy elhívtatok a beszélgetésre.

MENYHÁRT FERENC Cecén született, családja az 1840-es évek elejéig visszavezethetően itt élt. Apai ágon nagyapja vitéz Menyhárt Pál cipész mester, anyai ágon nagyapja Horváth János, kisbirtokos volt. Először mérnöki, majd közgazdasági végzettséget, később a közgazdaságtanban felnőttként PhD fokozatot szerzett. Ösztöndíjas pályakezdekként elindulva egy nagyvállalatnál dolgozott különböző beosztásokban, nyugdíjba vonulásáig. Több mint tíz évet töltött el a felsőoktatásban oktatóként, ebből négy évig oktatási rektorhelyettesként. Stratégiai menedzsment, vállalat-gazdaságtan, projektvezetés és minőségbiztosítás tantárgyakra oktatta a fiatalokat. Az aktív tudományos munkát máig folytatja. Nős, egy gyermeke és egy unokája van.

MENYHÁRTNÉ ZSIROS MÁRIA debreceni értelmiségi családból származik. Okleveles középiskolai tanári diplomája, szociológusi végzettsége mellett ő is a közgazdaságtudomány felé fordult. A 80-as évek végén több mint 15 éves empirikus kutatói tevékenységről váltott át először tanácsadói majd gyakorló vezetői munkára az emberi erőforrás menedzsment területén. Tapasztalatait a felsőoktatásban kamatoztatta, megszerezve a PhD fokozatot, főiskolai tanári kinevezést kapott.

MÁTYUS ALIZ író, falukutató, Erdei Ferenc-díjas. A *Szín – Közösségi Művelődés* folyóirat felelős szerkesztője és a pápai *Szélesvíz* folyóirat főszerkesztője.

PORDÁNY SAROLTA ZSÓFIA (Cece, 1954.) tanár, andragógus, a PTE „Oktatás és Társadalom” Doktori Iskolájának doktorjelöltje, a Pordány és Társa Kkt. Kutatási igazgatója és üzletvezetője. 1991-1999: Az ELTE Tanárképző Karán, valamint a PTE FEEFI művelődésszervező képzésein közművelődés-módszertant oktat. 1996-2006: Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztály tag, 2000: MTA Pedagógiai Bizottság Felnőttnevelési Albizottsága megfigyelő jogú tag, 2004-2012. A Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület ügyvezető elnöke, 2007-2012. A Felnőttképzési Szemle online folyóirat alapító főszerkesztője (Elérhető: Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis). Könyve: Pordány Sarolta: Felnőttkori tanulás, közművelődés, Budapest, 2002. 1991-ben A Magyar Köztársaság Kormánya Ifjúsági Díja kitüntetést kapott. 2014. január 1-jétől a Budapesti Művelődési Központ igazgatója.